

KİTAB-I DİYARBEKİRİYYE'YE GÖRE KARA YÜLÜK OSMAN BEY

Ahmet TOKSOY*

ÖZET

Oğuzların önemli boylarından birisi de Bayındırlıdır. Akkoyunlu Devletini kuran aile, bu boya mensuptur. Akkoyunlu Devleti, Kara Yülük Osman Bey zamanında Doğu ve Güney-doğu bölgesinde önemli bir konuma yükseldi. Osman Bey, Timur'un Anadolu'ya yaptığı seferlerde müttefik olarak Anadolu'nun kaderinde söz sahibi oldu. Akkoyunlular gibi Oğuzlara dayanan Kara Koyunlularla mücadelelerde bulundu.

Anahtar Kelimeler: Bayındırlı, Oğuz, Timur, Osman Bey, Kara Koyunlu

KARAYULUK OSMAN BEY BASED ON THE KITAB-I DİYARBEKKİRİYYE

ABSTRACT

One of important clans of Oghuzs is also Bayındırlı. The family which founded Akkoyunlu State belongs to this clan. Akkoyunlu State gained importance in the reign of Karayülük Osman Bey in the eastern and southern east regions. During Timur's raids to Anatolia, being allied with him, Karayülük Osman Bey had an important role on Anatolia's fate. He fought with Karakoyunlu clan that had its roots with Oghuzs as well as Akkoyunlu clan.

Key Words: Bayındırlı, Oğuz, Timur, Osman Bey, Kara Koyunlu

---

*Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD Öğretim Üyesi, atoksoy@atauni.edu.tr

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

İlhanlı Devleti'nin yıkılışı ve zamanla diğer küçük hanedanların ortadan kalmasından sonra Doğu Anadolu'da yeni bir federasyon, kabileler birliği meydana geldi. Yörenin hemen her köşesinde görülen koyun heykellerinden anlaşıldığına göre "koyun" kültürü etrafında yeni bir siyasi unsur ortaya çıktı. Bu siyasi unsur Kara Koyunlulardı. Kara Koyunlular, aynı zamanda Türkmen harekâtının da önderi olarak, Timur istilasına karşı Doğu Anadolu'nun savunucusu durumuna geldiler. Kara Koyunlu hükümdarı Kara Yusuf, bu mücadelenin önderi durumunda idi. Kara Koyunlular gibi "koyun" kültürünü benimseyen Doğu Anadolu'nun dağına, taşına, vadisine ve akarsu kenarlarına bu damgayı vuran diğer bir siyasi unsur da Akkoyunlulardır. Oğuz boyları içinde önemli bir mevkie sahip olan Bayındırlılar, Akkoyunlu birliğini sağladılar¹. Makalemizde bahsedeceğimiz üzere Akkoyunlular, Kara Yülük Osman Bey zamanında Güney Doğu Anadolu ile Doğu Anadolu'nun önemli bir kısmına hâkim oldular.

1- Kara Yülük Osman Bey'in Kara Koyunlularla Münasebeti:

İlk dönemlerde Osman Bey ile Kara Yusuf arasındaki münasebetler dostça gelişti. Emir Pir Hasan, Kara Koyunlu hükümdarı Kara Mehmed'i yenip öldürdükten² sonra Kara Koyunluların başına Kara Yusuf geçti. Kara Yusuf, Pir Hasan'a karşı Osman Bey'den yardım istedi. Bu istek üzerine Osman Bey, oğlu İbrahim'i Ak Koyunlu askerlerinin başında yardımcı gönderdi. İbrahim Bey, Pir Hasan'ın ordusuna hücum ederek mağlup etti. Ele geçirilen Pir Hasan, büyük Türk hakanı Timur'a gönderildi³. Ancak Faruk Sümer, Akkoyunlu kaynağının bu kaydını ihtilafı bir şekilde karşılamaktadır. Sümer, İbn Hacer'de Kara Mehmed'in öldürülmesinden sonra aralarına ihtilaf girerek birbirleriyle savaşmaya başlayan Türkmenleri Oğuzlardan Döger boyunun beyi Salim'in barıştırdığı kaydının bulunduğunu belirtmektedir⁴.

Kara Koyunluların başına geçen Kara Yusuf, daha sonra Akkoyunlulara karşı düşmanca bir tutum içine girerek Akkoyunluların

¹ Enver Konukçu, Kara ve Akkoyunluların Yurdunda, İstanbul 1993, 7-8

² Kara Mehmed, Nisan 1389'da Pir (Kara) Hasan adındaki bir Türkmen emiri ile yaptığı muharebede yenilerek hayatını kaybetmiştir. Kaynaklar Pir Hasan'ı Kara Mehmed'in kardeşinin oğlu olduğu üzerinde durmaktadırlar. Ancak Faruk Sümer'e göre Kara Mehmed'in babası ile Pir Hüseyin kardeşidir. Bkz. Faruk Sümer, Kara Koyunlular, Ankara 1984, s. 53-54

³ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, Yayınlayanlar, N. Lugal, F. Sümer, I, Ankara 1993, s. 34-35

⁴ Sümer, Kara Koyunlular, s. 54

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

düşmanı olan Erzincan emiri Mutahharten⁵ ile mektuplaşmaya başladı. Böylece Akkoyunluların rakibi olan Mutahharten, onlara karşı muhalefetin temelini sağlamlaştırma yoluna giderek Mısır ve Suriye emirlerine Türk (Kara Koyunluların bir boyu) Sa'd oğullarına ve Kara Koyunlu Sultanına yardım için mektup yazdı. Sonuçta onların katılımı ile bir ordu hazırlayarak harekete geçti. Akkoyunluların başında bulunan Ahmed Bey, bu durum karşısında ordunun komutasını Osman Bey'e bıraktı. Yapılan savaşta Kara Yusuf esir alınırken Mutahharten kaçarak canını kurtardı. Ancak Kara Mehmed'in kız kardeşi olan Tatar Hatun Osman Bey'e hediye göndererek Kara Yusuf'un serbest bırakılmasını istemiş ve Akkoyunlu beyi de onu serbest bıraktı⁶. Fakat bu savaşın sonra Osman Bey, ağabeyleri Ahmed Bey ile Pir Ali Bey tarafından Kiği'de hapsedildi⁷.

Osman Bey'in hapsedilmesinden sonra Kara Yusuf, Kara Koyunlu ordusu ile birlikte Musul'daki Türklerden de topladığı askerlerle Akkoyunluların üzerine hareket etti. Mardin ve Dede Kargın⁸ arasında yapılan savaşta Akkoyunlular zayıf düştü. Bu kötü durumda hapisten çıkarılan Osman Bey, ordunun başında Kara Koyunlularla savaşmak üzere hareket etti. Yapılan savaşta bir kısım Kara Koyunlu askerlerin mağlup olması üzerine iki taraf arasında barış sağlandı⁹.

Timur'un Anadolu seferi sırasında Ahmed-i Celayir ile Kara Yusuf Bursa'dan ayrılarak Irak-Arab'a geldiler. Kara Yusuf, kendisine bağlı Türkmenlerin başında Bağdat'ın kuzeyindeki Hit kasabasında karargâhını kurdu. Bu arada Bağdat'ta bulunan Ahmed-i Celayir, Hille hâkimi bulunan oğlu Tahir ile yapacağı savaşta eski arkadaşı olan Türkmen başbuğundan yardım istedi. Bunun üzerine Kara Yusuf süratle hareket ederek Bağdat sultanının yanına geldi. Yapılan savaşta Tahir mağlup oldu ve kaçarken suda boğularak öldü. Zaferden sonra Ahmed-i Celayir Bağdat'a dönerken Türkmen başbuğu Hille'de kaldı. Bu olaydan sonra Bağdat sultanı sözünde durmadığından dolayı Kara Yusuf Bağdat üzerine hareket ederek burayı ele geçirdi. Zira Sultan Ahmed, Memluk devletine iltica ettiği zaman Kara Yusuf Bağdat tahtında oturuyordu (1403)¹⁰.

⁵ Emir Mutahharten 1379'dan sonra tarih sahnesinde göze çarpmaktadır. Erzincan tahtını Pir Hüseyin'in ölümünden sonra ele geçirmiştir. Bkz. Yaşar Yücel, Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II, Ankara 1991, s. 252

⁶ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 35-37

⁷ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 38

⁸ Mardin'in güney batısındaki Kızıltepe yakınında yer alan bir sahra.

⁹ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 39

¹⁰ Sümer, Kara Koyunlular, s. 64-65

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Irak-ı Arap'ta vuku bulan bu faaliyetlerden haberdar olan Timur, Bingöl yaylağında iken, torunu Emirzade Ebubekir Mirza'yı Kara Yusuf'un üzerine gönderdi. Ebu-Bekir Mirza, Bağdat'a ulaştıktan sonra Kara Yusuf ve Türkmenler, yapılan savaşta mağlup oldular. Savaştan sonra Kara Yusuf Suriye'ye kaçıp hayatını kurtardı ise de kardeşi Yar Ali, Timurlulara esir düşerek öldürüldü¹¹. Kara Koyunlu beyi ise Suriye'de Rahbe'ye sığınmak istemişse de bu mümkün olmayınca Şam'a geldi. Şam naibi Şeyh el-Mahmudî, Kara Yusuf'a riayet etti ve vaziyeti Kahire'ye bildirerek onun hakkında şefaatte bulundu. Şefaati kabul edilen Şam naibi Türkmen başbuğunu Dar us-saade'de misafir etti ve ona rikabında yer verdi. Bir müddet sonra Ahmed-i Celayir'de Şam'a geldi. Fakat çok geçmeden Kahire'den Şam naibine gelen emirde mültecilerin tutuklanmaları emri geldi. Böylece tutuklanarak Şam kalesinde hapsedildiler¹². Hasan Rumlu, Timur'un Mısır ve Suriye sultanı Ferec'e; "Eğer sultan bizim sevgimize layık ise, Kara Yusuf'u öldürsün ve Sultan Ahmed'i de bağlayıp dünyanın sığındığı yer olan dergâhımıza göndersin" diye haber gönderdiğini bildirmektedir¹³. Woods da Kara Yusuf'un tutuklanmasının Emir Timur'un emriyle olduğunu söylemektedir¹⁴.

Kara Yusuf bir yıl kadar hapis kaldıktan sonra 1405 yılı Ocak ayında tahliye edildikten sonra Şam Naibi Şeyh el-Mahmudî'nin, sultan Ferec'i tahtından indirmek için giriştiği harekette ona yardımda bulundu ise kahire önlerinden mağlup olmaları üzerine tekrar Şam'a döndü. Bundan sonra Kara Yusuf, Döğer beylerinden Dımaşk Hoca'nın kardeşi olup Caber, Rakka ve Urfa emiri olan Gökçe Musa'nın yanına Caber'e geldi. Oradan da Mardin'e geçerek Melik İsa'nın misafiri oldu. Melik İsa, Türkmen başbuğuna büyük izzet ve ikramlarda bulundu. Kara Yusuf, hamile olan eşini Mardin medresesine bıraktıktan¹⁵ sonra kışlamak için Musul'a çekildi¹⁶. Kara Yülük Osman Bey de bu sırada Colab'da¹⁷ kışlıyordu.

Baharın gelmesiyle birlikte Musul'dan Nusaybin'e gelen Kara Yusuf'a, burada bulunduğu sırada Mardin emiri Melik İsa, Emir

¹¹ Nizamiiddin Şamî, Zafername, Çevr. Necati Lugal, Ankara 1987, s. 345; Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 56

¹² Sümer, Kara Koyunlular, s. 65-66

¹³ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, Nşr. C.N. Seddon, Baroda 1931, s. 31

¹⁴ John E. Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, Çevr. Sibel Özbudun, İstanbul 1993, s. 85

¹⁵ *Burada oğlu Cihanşah dünyaya gelmiştir.*

¹⁶ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 57; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 33

¹⁷ *Harran Ovasına dökülen çayın ve bir köyün adıdır.* Bkz. Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 57, n. 2

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Muhammed, Cezire emiri ve bazı aşiretler katıldı. Bu arada Kara Yülük Osman Bey de Diyarbakır'a geldi. Burada iken Sultan Hasan yardım için asker gönderdi. Akkoyunlu beyinin Diyarbakır'a geldiğini duyan Kara Yusuf, onunla savaşmak için Mardin ile Hısn-ı keyfa arasında bulunan Taki¹⁸ mevkiinde konaklayarak savaş düzeni aldı. İki ordu savaş başladıktan birkaç gün sonra ayrılıp tekrar savaşa başladılar. Akkoyunlu Osman Bey'in oğlu İbrahim Bey, Kara Yusuf'un ordusuna yetişerek Kara Koyunlulara ağır darbe vurdu. Bazılarının araya girmesiyle iki taraf arasında barış sağlandı¹⁹. Hatta Kara Yusuf, Osman Bey'e haber göndererek; "Biz her ikimiz Türkmeniz. Daha fazla birbirimize saldırmak için çaba harcamayalım Bundan fazla birbirimizle dövüşmeyelim. Her birimiz, Anadolu ve Çağatay gibi düşmanlarımızla meşgul olalım. Senin için en uygun davranış durumlarını bildiğin Suriye ve Rum'a saldırmak, benim için ise Çağatay ile mücadele etmektir. Bu devletin selameti için gereklidir" dedi²⁰.

1409'da Kara Yusuf yanında Muhammed-i Devatî, Celal ud-Din Halife oğlu Emir Seyyidî Ahmed ve Uzun Şems ud-Din gibi bazı emirler olduğu halde Muş sahrasına geldiği bir zaman²¹ Melik İsa'dan sonra Mardin tahtına geçen Artuklu Melik Salih, kendisinden yardım isteyerek Mardin'e davet etti. Esasen bu sırada Osman Bey, Mardin üzerine sefer yapmak için harekete geçti. Melik Salih'in Kara Koyunlulardan yardım istemesi üzerine Osman Bey de Akkoyunlu askerine Kara Koyunlu başbuğuna karşı koyma emrini verdi. Kara Koyunlu ordusu ile Muş'tan Adilcevaz'a hareket etti. Osman Bey, Kara Yusuf'un karşısına çıktı ise de Kara Yusuf'a mağlup olmaktan kurtulamadı. Böylece Kara Yusuf Mardin'e girdikten sonra kızlarından birini Mardin emiri ile nikâhlayarak Musul'un yönetimine gönderdi²². Mardin'in valiliğine de Kara Koyunlu beylerinden Ali tayin edildi²³. Tihranî ile Hasan Rumlu, Artuklu Melik Salih'in daha sonra Kara Yusuf'un adamları tarafından öldürüldüğünü haber vermektedirler²⁴. Mardin'in Kara Koyunlu hâkimiyetine girmesinden

¹⁸ *Mardin'in Savur ilçesine bağlı bir köydür.* Bkz. Ebu Bekr Tihranî, Kitab-1 Diyarbekriyye, s. 58, n. 1

¹⁹ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 33

²⁰ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-1 Diyarbekriyye, s. 57-58

²¹ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 59; Sümer, Kara Koyunlular, s. 79-80

²² Ebu Bekr Tihranî, Kitab-1 Diyarbekriyye, s. 67-68; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 60

²³ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-1 Diyarbekriyye, s. 68

²⁴ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-1 Diyarbekriyye, s. 68; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 60

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

sonra burada üç asırdır devam eden Artuklu hâkimiyeti de böylece bitmiş oldu²⁵.

Kara Yusuf, 1410 yılı başlarında yazı geçirmek üzere Aladağ'a gitti. Aladağ'dan Avnik'e gelen Kara Koyunlu başbuğu burada birçok kimselerin Erzincan hâkimi Mutahharten'in torunu Şeyh Hasan'dan şikâyet etmeleri üzerine bu şehre yürüyerek muhasara altına aldı. Şeyh Hasan kırk beş gün muhasaraya dayandıktan sonra teslim oldu. Kara Yusuf, Şeyh Hasan'a Erzurum bölgesindeki kalelerden birini verdikten sonra Erzincan'a sadık ve fedakâr adamlarından Pir Ömer'i vali tayin etti²⁶.

Faruk Sümer, Akkoyunlu kaynağı Tihranî'nin bahsetmediği Kara Yusuf ile Kara Yülük Osman Bey arasında vuku bulan bir savaşın olduğunu bildirmektedir. Osman Bey, 1418'de Mardin çevresini yağmalayarak sekiz kale ele geçirip iki yüz yirmi köy halkını kendi ülkesine yerleştirmek için götürdükten sonra Mardin'i kuşatma altına aldı. Kara Yusuf, Osman Bey'in üzerine yürüyerek onu mağlup etti. Bu mağlubiyet üzerine kaçan Akkoyunlu hükümdarı Memlûk topraklarına girerek Halep naibine mektup yazarak sığınmak istedi. Akkoyunlu beyini takip ederek Fırat'ı geçen Kara Yusuf, burada 20 Eylül 1418'de iki defa Osman Bey'i mağlup etti²⁷.

Kara Yusuf, Bayburt, Tercan ve İspir'i ele geçirdikten sonra buraların yönetimini Erzincan'a hâkim olan Pir Ömer'e bıraktı²⁸. Ardından da Pir Ömer, 1419/20'de Osman Bey'in oğlu Yakup Bey'in karargâhı olan Kemah kalesini ele geçirmek için hareket etti. Yakup Bey, İnak Hasan'ı kalede bırakarak Pir Ömer ile savaşmak için kalenin dışına çıktı. İki taraf arasında şiddetli bir savaşta Yakup Bey esir düştü. Pir Ömer, Yakup Bey'i kale halkına göstererek kalenin teslimini istedi. İnak Hasan, kalenin teslim edilmesi sonucunda Yakup Bey'in kurtulamayacağını anladığı için kaleyi teslim etmedi. Pir Ömer, Yakup Bey'i Kara Yusuf'un karargâhına gönderdikten sonra kendisi de Erzincan'a döndü²⁹. Bir süre sonra Pir Ömer, Osman Bey'e karşı kendisini savunabilmek için Kara Yusuf'tan yardım istedi. Bunun üzerine Kara Koyunlu başbuğu Emir-i divan Bayram Bey, Baba Hacı Bey, Bayezid-i Ayınlı ve Emir İlyas-ı Hacılı'yu 20 bin

²⁵ Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 86-87; Sümer, Kara Koyunlular, s. 80

²⁶ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 60; Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 67; Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 87; Sümer, Kara Koyunlular, s. 82-83

²⁷ Sümer, Kara Koyunlular, s. 99

²⁸ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 68

²⁹ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 107

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

süvari ile yardıma gönderdi. Bu emirler donanımlı orduyla Mardin'de kışlamak amacıyla Aladağ'a vardılar³⁰.

Pir Ömer, Kara Koyunlu emirlerinin yanına gitmek için Erzincan'dan hareket etti. Tercan havalisindeki Hubik³¹ mevkiine geldiğinde Akkoyunlu başbuğu da Mihrifer yaylasında bulunuyordu. Yeğeni Kiği hâkimi³² Pilten Bey, Osman Bey'e gönderdiği haberde Kara Yusuf'un gönderdiği büyük bir ordunun Aladağ'a vardığı ve Pir Ömer'in de Hubik'e ulaştığını bildirdi. Bunun üzerine Osman Bey, Kara Koyunlu emirlerinin birleşmesine fırsat vermeden Pir Ömer'in üzerine yürüdü. İki taraf arasında yapılan savaşta Pir Ömer mağlup olarak Osman Bey'in eline geçti. Osman Bey, Pir Ömer'i yanına alarak Erzincan önlerine geldi. Şehrin teslimini istediği sırada Pir Ömer, şehrin başkasının olduğunu söyleyerek vermemeye çalıştı. Bunun üzerine Akkoyunlu başbuğu, onun öldürülmesini istedi ise de Ali Bey, Şems ed-Din Mirza ve İskender Mirza, Yakup Bey'in Kara Yusuf'un elin esir tutulduğunu söyleyerek Pir Ömer'in öldürülmesine mani oldular³³.

Osman Bey, Erzincan'ı ele geçiremeyince Kemah'a gittiği sırada Pir Ömer kaçtı ise de yakalanarak öldürüldü. Bu arada Tebriz civarında Sehend yaylağında bulunan Kara Yusuf, Pir Ömer'in öldürüldüğünü haber alınca Akkoyunluların üzerine yürümek için ordusunu hazırlamaya başladı. Fakat Timurlu hükümdarı Şahruh'un Azerbaycan tarafına sefer yapacağı haberinin ulaşması üzerine oğlu Ebu Said'i yapacağı sefere görevlendirerek Erzincan üzerine gönderdi³⁴. Kendisi de Şahruh ile savaşmak için Tebriz tarafına yöneldiği. Ancak Kara Yusuf bu sıralarda hasta olduğu halde savaşmak için Tebriz ve Ucan arasında yol aldığı hastalığı iyice arttı ve Ucan'a iki fersah mesafede bulunan Sa'id-abad köyünde hayatını kaybetti (1420)³⁵.

³⁰ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 69; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 108

³¹ *Hasan Rumlu burayı Humek olarak kaydetmektedir.* Bkz. Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 108; *Prof. Dr. Faruk Sümer'de Hevik olarak kaydetmektedir.* Bkz. Sümer, Kara Koyunlular, s. 103

³² *Hasan Rumlu Pilten Bey'i Hısn-ı Keyfa hâkimi olarak bildirmektedir.* Bkz. Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 108

³³ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 108-109; Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 69-70

³⁴ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 71; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 109

³⁵ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 73-74; Hrand D. Andreasyan, "XIV ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar", İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi, S. 3, İstanbul 1975, s. 87

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Kara Koyunlu başbuğu Kara Yusuf'un ölümünden sonra Kara Koyunlu karargâhıyla birlikte ordusu dağıldığından dolayı hiç kimse Kara Yusuf'un cesedi ile ilgilenmedi. Kara Yusuf'un cesedi çapulcuların saldırısına uğradı. Çapulcular, Türkmen başbuğunun elbiselerini soyduktan başka kulaklarındaki küpeleri almak için bıçak dahi kullandılar. Kara Yusuf, ölümünün üçüncü günü Tebriz'in ileri gelenlerinden Seyyid Muhammed-i Kececi ve başkaları tarafından Tebriz'e götürüldü. Daha sonra buradan da Erciş'e gönderilerek ata ve dedesinin mezarları yanında defnedildi³⁶.

O, Azerbaycan, Irak-ı Arap, Kazvin, Hemedan sınırına kadar Irak-ı Acem, Diyarbakır'dan Erzincan, Tercan, İspir, Şark-i Karahisar'a kadar olan bölgeler, Mardin, Merzin, Musul, Sincar, Siirt, Bitlis ve Hizan gibi bölgelere hâkim bulunuyordu³⁷. Kara Yusuf'un altı oğlu vardı ki, bunlar Bunlardan Pir Budak, babasından iki yıl önce Mardin'de hayatını kaybetmişti. Diğer oğulları ise Şah Mehmed, İskender, İpsen (İsfahan), Cihan-Şah ve Ebu Said'ti³⁸. Kara Yusuf'un ölümünden bir hafta sonra Tebriz'e giren Şahruh'un oğlu Bay-Sungur, Osman Bey'in oğlu Yakup Bey'i serbest bıraktı³⁹. Böylece Yakup Bey, tekrar Kemah yönetimine atandı⁴⁰.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı; "Kara Yülük Osman Bey'in beyliği Kara Koyunlu hükümdarı Kara Yusuf'un şiddetli darbeleriyle sarsıldığından genişleyemedi. Mamafih talihi müsait gittiğinden Memlûk Sultanlığı ve Kara Koyunlu devletinin sıkıştırmalarına rağmen Diyarbakır, Erzincan ve çevrelerinde tutunmağa muvaffak oldu", yorumunu yapmaktadır⁴¹.

Kara Yusuf'un vefatından sonra Kara Koyunluların başına İskender Mirza geçti. Bay-Sungur'un Tebriz'e yaptığı seferden kendisini koruyan İskender, emrindeki az kuvvetle Çapakçur'a gelerek buradan babasının sağlığında vali olarak bulunduğu Kerkük'e ulaştı. O, burada Mardin üzerine taarruz eden Akkoyunlu başbuğuna karşı savaşa hazırlanmaya başladı⁴². Osman Bey Mardin üzerine hareket edince Mardin meliki Tanrı Vermiş şehri korumak için gerekli tedbirleri aldı. Ancak Akkoyunlu hükümdarı kuşatma ile fazla ilgilenmeyerek Nusaybin'e gitti. Burada iken Kara Koyunlu

³⁶ Sümer, Kara Koyunlular, s. 103; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri, Ankara 1988, s. 182

³⁷ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 31-32

³⁸ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 120

³⁹ Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 89

⁴⁰ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 75

⁴¹ Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri, s. 182

⁴² Sümer, Kara Koyunlular, s. 116

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

hükümdarı İskender'in Cizre yakınlarındaki Karaçuk'da⁴³ konakladığını haber aldı. Kendisi de Nusaybin'den ayrılarak Şeyh Kendi'ne⁴⁴ geldiğinde İskender Şamalık suyu'ndan geçerek arkasını Cizre'ye verdi. Burada iki kardeş boy arasında çeşitli savaşlar olmaya başladı (Mart 1421)⁴⁵. Tihranî'ye göre bu savaşların çoğunda Kara Koyunlu hükümdarı mağlup oldu. Fakat sonunda Musul'da bulunan Yar Ali Bey'in oğlu Zeynel Bey'e, Erbil'de bulunan Kara Yusuf'un kardeşinin oğlu Mirza Ali'ye Kerkük ve Dohuk'ta bulunan Cenklu Hasan'a, onunla birlikte olan Döğer emirlerinden bir topluluğa yardım için annesini ve kız kardeşini elçi olarak gönderdi. Ayrıca Cizre hâkimi Emir Mecd ed-Din'den de yardım istedi. Bunun üzerine yardım istenen emirler Kara Koyunlu ordusuna katıldılar. Bu arada Osman Bey'in müttefiki olan Gökçe Musa da İskender Mirza'ya meyletmeye başladı. Hatta O, anlaşmayı güçlendirmek için oğlu Mısır'ı, Kara Koyunlu hükümdarının yanına yolladı. Böylece İskender Mirza her taraftan yardım ve destek görerek Akkoyunlulara karşı direnmeye kara verdi⁴⁶. Bundan sonra yirmi bir gün sürecek olan savaş başladı. Kara Koyunlulara karşı Osman Bey daha zayıf bir durumda bulunuyordu. Mardin emiri Tanrı Vermiş, Osman Bey'e yardım gelecek olan yolu tutarak, Akkoyunlulara yardım gelmesini önledi. Muharebeler yirmi gün devam ettikten sonra yirmi birinci gün Gökçe Musa ve Döğer topluluğu İskender Mirza'ya katıldı. Osman Bey ile oğlu Ali Bey, savaşta cesaret gösterdiler ise de mağlup olmaktan kurtulamadılar⁴⁷. Akkoyunlu kaynağına göre, İskender Mirza'nın Osman Bey'e saldırması üzerine savaş yeniden başlamış, Osman Bey'in attan düşmesine rağmen savaş durmamış ve çeşitli mücadeleler sonucunda İskender Mirza yenilmiştir⁴⁸. Hasan Rumlu, yapılan savaşta yararlanan Osman Bey'in acılar içinde Diyarbakır'a döndüğü kaydetmektedir⁴⁹.

⁴³ Karaçuk, Cizre'nin güneyinde Dicle'nin batısında ve Dicle'ye dökülen Suffan deresinin altındadır. Bölgede ikinci bir Karaçuk bölgesi daha vardır ki, burası da Irak'ta Altın Köprü'nün batısında bulunmakta ve aşağı Zap'a dik olarak uzanmaktadır. Bkz. Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 76, n. 3; Hatırlanacağı gibi Karaçuk Dağları Oğuzların Türkistan'da yurdu idi.

⁴⁴ Şeyh Kendi, Nusaybin ile Hatuniye arasında yer almaktadır. Bkz. Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 78, n. 1

⁴⁵ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 77-78; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 121

⁴⁶ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 78

⁴⁷ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 79; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 122; Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 89

⁴⁸ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 80-81

⁴⁹ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 122

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/3 Spring 2009

Bu savaş Kara Koyunluların maneviyatını yükselttiği gibi İskender'in durumunu da kuvvetlendirdi. Timurlu hükümdarı Şahruh, Akkoyunlu hükümdarının yenildiği haberini aldığı zaman Aras Irmağı kıyısında bulunuyordu. Bu esnada Kara Yülük Osman Bey'in elçisi ile Bitlis hâkimi Emir Şems ed-Din'in elçisi Şahruh'un huzuruna geldiler. Kara-Kervan adlı konak yerinde Kara Koyunlu İspend Mirza'nın elçisi Hamza, Şahruh tarafından huzura kabul edildi⁵⁰. İspend/İsfahan Miza gönderdiği adamlar vasıtasıyla tabiiyetini bildirmesine rağmen bunun samimiyetine inanmayan Şahruh, İspend'in elinde bulunan Bayezid kalesinin üzerine yürüyerek kuşatma altına aldı. Burayı ele geçirdikten Aladağ'a hareket etti. İrençi Dağı'nın eteğinde dolaşıp Abaka Sarayı'ndan geçerek Ahlat'a yöneldi⁵¹. Bu sırada İspend/İsfahan Mirza Muş yazlığında bulunuyordu. Şahruh, onun üzerine Emir İbrahim Cakü'yü gönderdi ise de İspend ve yanında bulunan Türkmenler, Timurlu ordusunun kovalamasında kurtularak Kara Koyunlu hükümdarı İskender Mirza'nın yanına geldi.

Bu arada Muş kalesinin komutanı kaleyi Timurlu ordusuna teslim etti. Bitlis hâkimi Emir Şems ed-Din ile Kara Yülük Osman Bey, oğulları Ali Bey ve Bayezid Bey ile birlikte Şahruh'un karargâhına geldiler. Şahruh buradan Tebriz'e hareket ettiği sırada Kara Koyunlu hükümdarı İskender Mirza kardeşi İsfahan ile birlikte Ahlat havalisine geldi⁵². Yine bu sırada Şahruh'un yanına gelen Osman Bey bazı emirlerle; "Kara Yusuf'un oğulları tamamıyla yok edilmeyince bu memleketlerde düzenin kurulamayacağı ve halkın barışa kavuşamayacağını" söyleyerek onu Kara Koyunlulara karşı savaşa teşvik ettiler⁵³. Bunun üzerine tekrar Erciş'e inerek Emir İlyas Hoca'yı Kara Yülük Osman Bey ile birlikte Adilcevas üzerine gönderdi. Bu esnada Kara Koyunlu mirzalar birkaç defa elçi göndererek barış istedi iseler de bu istekleri kabul edilmedi⁵⁴.

Barış tekliflerinin reddedildiğini gören İskender ve İspend/İsfahan Mirzalar Adilcevas dolaylarından Eleşgird taraflarına giderek burada Timurlularla savaş hazırlıklarına giriştiler⁵⁵. 30

⁵⁰ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 124; Sümer, Kara Koyunlular, s. 119

⁵¹ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 125

⁵² Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 125–126

⁵³ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 126

⁵⁴ Sümer, Kara Koyunlular, s. 120–121

⁵⁵ *Türkmenler, Şahruh'un fillerinden korkuyorlardı. Çünkü atları asla fil görmemişti. Bu sebeple onlar, atlarını fillere karşı alıştırmak için, belki de tarihte ilk defa olarak, bir tedbire başvurdular. İri gövdeli öküzlerin sırtına saman dolu çuvallar yükletip, üzerlerine çullar örtmek ve ağaç parçaları koymak suretiyle onları harp fillerine benzetmeye çalıştılar. Ayrıca çamurdan fil heykelleri de yaptılar ve bunlara silahlı adamlar bindirdikten sonra atlarını bu fil suretlerinin üzerine sürerek onları hakiki fillerden ürkmemeye alıştırdılar.* Bkz. Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 127

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Temmuz 1421'de Türkmenler ile Timurlular arasında savaş başladı. İki Türk devletinin orduları Eleşkirt ovasında şiddetli bir meydan muharebesine giriştiler. Kara Koyunlu hükümdarı İskender Mirza Şahruh'a karşı cesaretle savaştı ise de mağlup olmaktan kurtulamadı⁵⁶. Osman Bey ve oğlu Ali Bey, bu savaşta büyük yararlılık gösterdiler. Osman Bey'in öncüsü olan Devre Beyoğlu Sa'dlu oymağı beylerinden Pir Mihmad/Mehmed'i, Ali Bey ise onun oğlu Pir Gayb'ı esir aldılar⁵⁷.

Akkoyunluların bu zaferdeki paylarından dolayı cömertçe ödüllendirilmişlerdir. Kara Yülük Osman Bey'in oğlu Ali Bey, Tebriz ve Azerbaycan valili ile görevlendirildi. Bu ödül Akkoyunlu beyinin güçlü bir duruma gelmesine sebep oldu⁵⁸. Fakat birkaç gün sonra Tebriz'de kıtlık baş gösterince Tebriz halkı Kara Koyunluların şehre hâkim olmasını istediklerinden dolayı Kara Yusuf'un oğlu İsfahan Mirza, askerlerini alarak Tebriz üzerine hareket etti. Bunun üzerine şehri terk eden Ali Bey, babasının yanına Diyarbakır'a hareket etti⁵⁹.

Kara Koyunlu hükümdarı İskender'in oğlu olup Van ve çevresini idare eden Yar Ali, idaresinde bulunan Müslüman ve Hıristiyan halka devlet geleneklerine aykırı vergiler bağladı. Bu baskılardan bıkan halk, İskender'in katına giderek oğlundan şikâyetçi oldular. İskender, şikâyetçilere merhamet göstererek oğlunu hesap vermesi için yanına çağırdı. Fakat Yar Ali, korkusundan babasının yanına gitmeyip Şirvanşah Halil ul-lah'a sığındı. O da Kara Koyunlu şehzadesini bağlayarak Şahruh'a gönderdi⁶⁰. İşte bu olaya kızan Kara Koyunlu hükümdarı 1432-33 yılının başlarında Şirvan üzerine büyük bir ordu sevk etti⁶¹. Emir Halil ul-lah, karşı koyamadığı için kaçtı. Bundan sonra Şirvan'ın büyük bir kısmı Kara Koyunluların eline geçti. Şirvan hanı Halil ul-lah, Halik Berdi adındaki elçisini Şahruh'a gönderirken, diğer bir elçisini de Akkoyunlu hükümdarı Osman Bey'e gönderdi. Diyarbakır'da bulunan Osman Bey, yardıma gitmek için Erzurum ve Azerbaycan tarafına doğru sefere çıktı. Bu sırada Duharlı Pir Ahmed Bey, Kara Koyunluların adına Erzurum'a hâkim bulunuyordu. Kara Yülük Osman Bey, Erzurum'u kuşatma altına alınca büyük bir savaş başladı. Durumu kötüleşen Pir Ahmed Bey,

⁵⁶ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 128-133; Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 83-88

⁵⁷ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 88

⁵⁸ Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 90

⁵⁹ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 89; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 133

⁶⁰ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 203; Sümer, Kara Koyunlular, s. 132

⁶¹ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 204

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Erzurum'u Osman Bey'e teslim etti. Osman Bey'de şehrin hâkimiyetini Emirzade Şeyh Hasan Bey'e verdi⁶².

Timurlu ailesinden kız alarak bu aileye damat olan Şirvanşah Halil ul-lah'ın yardım istemesi, ayrıca Kara Koyunlu şehzadeleri arasında baş gösteren rekabet, Kara Yülük Osman Bey'in Erzurum'u hâkimiyet altına alması faaliyeti Şahruh'un Azerbaycan üzerine yeni bir sefer yapma kararında etkili olmuştur. Kasım 1434'de Herat'tan hareket eden Şahruh, yolu üzerine bulunan evliyaların türbelerini ziyaret ede Şubat 1435'de Rey'e vardığı zaman soğuklar da iyice bastırmıştı.

Şahruh, Rey'de bulunduğu zaman çevrede bulunan beylere ve bazı Kara Koyunlu şehzade ve beyleri huzura gelerek itaatlerini arz ettiler. Şahruh, ayrıca daha önce kendisini metbu tanımış bulunan ve üstelik ağabeyi İskender ile arası açık bulunan Cihanşah'ı yanına çağırıldı. O da yanına aldığı bazı Kara Koyunlu beyleriyle Şahruh'un huzuruna geldi. Şahruh, Cihanşah'ı Kara Koyunlu beyleriyle birlikte, İskender'in hâkim olduğu yerleri ele geçirmekle görevlendirdiği gibi oğlu Muhammed Cuki ile Şirvanşah Halil ul-lah'ı Kara Koyunlu hükümdarının üzerine gönderdi⁶³. Kış mevsiminin sona ermesi üzerine ordu kışlaktan güneye hareket etti. Şahruh orduyu Azerbaycan taraflarına sevk ederek burada karargâh kurulmasını emretti. Ordu Sultaniye yolu ile Tebriz'e indi. Timurlu hükümdarı Azerbaycan vilayetlerine muhafızlar tayin ederek onları yerlerine gönderdi. Kendisi de Kara Koyunlu kale muhafızlarının koruduğu Alıncak kalesini kuşatma altına aldı. Bu habere duyan İskender, durumunu tehlikede gördüğü için Şirvan'ı bırakarak Osmanlılara sığınmak için hareket etti. İskender'in hareketini haber alan Şahruh, Muhammed Cuki komutasındaki altmış bin kişilik orduyu onun arkasından gönderdi. Ayrıca Kara Yülük Osman Bey'e elçi göndererek onun yolunu kesmesini istedi. İskender Mirza kaçmakta olduğu sırada Akkoyunlu askerlerinden bir kısmı düzensiz bir şekilde Duş Kaya⁶⁴ mevkiinde İskender'in hanesine ve yurduna saldırdı. Akkoyunlu

⁶² Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 107-108; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 211-212; Sümer, Kara Koyunlular, s. 133; İsmail Aka, Timur ve Devleti, Ankara 1991 s. 70; M. Halil Yinanç, "Erzurum", İslam Ansiklopedisi, IV, s. 351, Enver Konukçu, Selçuklulardan Cumhuriyete Erzurum, Ankara 1993, s. 106-107

⁶³ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 213; Sümer, Kara Koyunlular, s. 133-134; Aka, Timur ve Devleti, s. 71

⁶⁴ *Kars'ın biraz güney batısında, bugünkü Selim ilçesinin sınırları içinde olup XVII. Yüz yılda 200 haneli bir köydü.* Bkz. Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 111, n. 1

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

askerlerinden bir kısmı bu çatışmalarda hayatını kaybederken bir kısmı da hayatlarını kurtardılar⁶⁵.

Kara Koyunlu hükümdarını takip eden Muhammed Cuki, Çoban Dede köprüsüne ulaştığında, İskender'de yanında çok az bir kuvvetle Erzurum önlerinde bulunuyordu. İskender, burada Karasu'yu geçerek Erzurum'un kuzey batısında bulunan Karaz⁶⁶ önlerine geldi. Zor bir durumda bulunduğundan dolayı Akkoyunlu hükümdarına kendisine yol vermesi için başvurdu. Fakat Kara Yülük, İskender'e yol vermedi. Bunun üzerine iki Oğuz siyasi teşekkülü olan Kara Koyunlularla Akkoyunlular yeniden karşı karşıya geldi. Her iki taraf karşılıklı hücumlarla ordu saflarını bozmaya başladıktan sonra bütün hınçlarını bu savaşta ortaya koydular. Savaşın başlangıcında İskender'in amcasının oğlu ve büyük emirlerden sayılan Kılıç Arslan yakalandı. Savaşta her iki taraftan da çok sayıda insan öldü. Osman Bey'in oğlu Muhammed Bey ile yeğeni Kutlu Bey, Kara Koyunlu karargâhına kadar sokulup büyük kahramanlıklarda bulundular. Kaynakların ifadesiyle savaş meydanında dökülen kan Aras nehri gibi akmaya aktı. Bu arada Akkoyunlular için büyük bir tehlike vuku buldu. Akkoyunlu hükümdarı Kara Yülük Osman Bey, attan düşerek başından yaralandı. Bunun üzerine Akkoyunlu askerleri emiri tekrar atına bindirerek Erzurum'a gönderdiler. Nihayet Karaz Savaşı adı verilen bu muharebeyi Kara Koyunlu hükümdarı İskender Mirza kazandı. Akkoyunlulardan birçoğu hayatına kaybederken⁶⁷ birçoğu da Kara Koyunlulara esir düştü. Osman Bey'in oğlu Ali Bey ile yeğeni Pilten Bey⁶⁸ esirleri kurtarmak için birkaç hamle yapıp Kara Koyunlulara saldırdılarsa da başarılı olamadılar. Sonunda Akkoyunlu ordusu kaçarak Erzurum'a geldi. Osman Bey ise aldığı yara sonucunda hakkın rahmetine kavuştu. Erzurum hâkimi Şeyh Hasan,

⁶⁵ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-1 Diyarbekriyye, s. 111

⁶⁶ Kaynaklarda bu şehre Artze'de denilmekteydi. Artze Erzurum bölgesinde adından çok bahsettiren şehirdi. Theodosiopolis kalesinin kuzey batısında Karasu'nun sağ tarafında kalıyordu. XI. Yüz yıl kayıtları bu şehri zengin ve kalabalık nüfusa sahip, kalesi olmayan yerleşme alanı olarak tasvir etmektedir. 1048 yılında İbrahim Yinal komutasındaki Selçuklu ordusu burada Bizanslılarla büyük bir savaş yapmış ve onları mağlup etti. Bizans'ın elinden çıkıp Türklerin eline geçmesi ile Artze adı Arz olarak devam etti. Saltuklular ve sonraki siyasi kuruluşlar zamanında Arz ismine Kara'yı da ilave etmişler, böylece Kara Arz söylenişi ortaya çıktı. Zamanla iki kelime birleştirilerek Karaz meydana gelmiştir. Bkz. Konukçu, Erzurum, s. 5

⁶⁷ Savaş meydanında ölenler arasında Osman Bey'in oğlu Bayezid ve damadı Ahmed Bey Purnak da bulunuyordu. Bkz. Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 95-96

⁶⁸ Esirler arasında Pilten Bey'in kardeşi Musa Bey ile Pir Hasan Bey ve Murad Bey de esir bulunuyordu.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

babasını hemen defnettirdi⁶⁹. Tihranî'ye göre mağlubiyetin sebebi Osman Bey'in aceleci davranmasıydı⁷⁰. Daha sonra Erzurum'u ele geçiren İskender, Kara Yülük Osman Bey'in nerede gömüyü olduğunu araştırmakla meşgul oldu. Birçok araştırmadan sonra onun cesedini bularak başını kesti. Ardından da kesik başı Mısır hükümdarına gönderdi⁷¹.

2- Kara Yülük Osman Bey'in Kadı Burhan ed-Din Ahmed ile Münasebeti:

Kardeşlerinin kendisini dışlaması üzerine onlardan ayrılan Kara Yülük Osman Bey, Sivas hükümdarı Kadı Burhan ed-Din'in yanına giderek ona katıldı. Orada bulunduğu süre zarfında her türlü nimetlere kavuştu. Kadı, onun gelişinden mutluluk duyduğundan dolayı izzet ve ikramda kusur etmedi⁷². Bir süre sonra Kayseri valisi Şeyh Müeyyed, Kadı Burhan ed-Din'e karşı isyan etti. Sivas hükümdarı, ordusunu toplayarak Kayseri üzerine hareket etti. Kale kuşatma altına alındı ise de ele geçirilemedi. Bunun üzerine Osman Bey, aracı olarak görevlendirildi. Osman Bey, Şeyh Müeyyed ile görüşükten sonra suçlarının affedileceği ve bağışlanacağı sözleriyle ikna ederek onu Kadı'nın huzuruna getirdi (Ekim 1396). Esterabadî ise Kayseri'nin savaşılarak ele geçildiğini belirttikten sonra Şeyh Müeyyed'in Emir Veled'e teslim olduğunu açıklamaktadır. Kadı Burhan ed-Din, Şeyh Müeyyed'i ihanetle suçladıktan sonra öldürdü (30 Ekim 1396)⁷³. Bu olaydan sonra kadı Burhan ed-Din 1397'de Osman Bey'i Melik Ahmed'in hâkimiyet sahasına dâhil olan Şarkî Karahisar hududuna bir kale inşa ettirmek için görevlendirdi. Bunun üzerine Osman Bey bu önemli işi yerine getirmek için çaba harcadı⁷⁴.

Osman Bey, hayatına dokunulmayacağına kefil olduğu Şeyh Müeyyed'in öldürülmesi üzerine çok müteessir olmuş Sivas hükümdarından sadakati ve itimadının sarsılması üzerine ondan ümidini keserek kendine bağlı 600 kişilik bir ordu ile Divriği kalesine

⁶⁹ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 111-114; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 213-216; Müneccimbaşı, Sahayifu'l-Ahbar, III, s. 156; Konukçu, Erzurum, s. 107; Sümer, Kara Koyunlular, s. 134-135; Yinanç, Erzurum, s. 351

⁷⁰ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 114

⁷¹ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 115; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 217; Andreasyan, "XIV ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar", s. 112

⁷² Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 40; Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, Bezmu Rezm, Yay. Kilisli Rifat, İstanbul 1928, s. 506

⁷³ Esterâbadî, Bezmu Rezm, s. 507-519; Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 43

⁷⁴ Esterâbadî, Bezmu Rezm, s. 534

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

çekildi. Bunun üzerine Osman Bey'in arkasından gelen Kadı Burhan ed-Din, Osman Bey'e saldırıya geçti. Karabel⁷⁵ mevkiinde iki taraf karşı karşıya geldi. Osman Bey, 600 kişilik ordusuyla, Kadı'nın 20 bin kişilik ordusuna saldırarak Sivas ordusunu mağlup ederek Kadı Burhan ed-Din'i öldürdü (Temmuz 1398). Yapılan savaş sonunda Akkoyunluların eline sayısız ganimet geçtiği gibi bu savaştan sonra Osman Bey siyasi yönden oldukça yüksek bir mertebeye ulaştı⁷⁶.

Kadı Burhan ed-Din'in Kara Yülük Osman Bey tarafından öldürülmesini Prof. Dr. Yaşar Yücel; "Kitab-ı Diyarbekriyye müellifi iki taraf arasındaki dostluğun Şeyh Müeyyed olayı üzerine bozulduğuna işaret etmekte ve Kadı Burhan ed-Din'in Kara Yülük tarafından öldürülmesini zaman bakımından bu hadisenin hemen arkasından olmuş gibi göstermektedir. Buna göre ölümü 1396 yılı içinde olması gerekmektedir. Oysa 1397 yılında ondan Şarki Karahisar hududuna bir kale yaptırmasını istemiştir. Kadı'nın kara Yülük ile ihtilafa düşmesi bu tarihten sonra olmalıdır" şeklinde bir değerlendirmede bulunmaktadır. Esasen İbn Arabşah'ın kaydı da bu durumu doğrulamaktadır; "Vermele mükellef olduğu yıllık vergisini ödemediği için Kadı Burhan ed-Din'den korkan Kara Yülük, girmesi zor yerlere çekildi. Bilahare Sivas yakınlarında bir yaylaya geldi. Bunu duyan Kadı Burhan ed-Din az sayıda bir kuvvetle kara Yülük'ün üzerine yürüdü. Bu tehdit karşısında Akkoyunlu Kara Yülük çekildi ise de gece karanlığından istifade ile geri döndü ve ani bir baskınla Kadı Burhan ed-Din'i esir etti. Ancak aradaki eski hukuka binaen onu serbest bırakmak istiyordu. Fakat evvelce Kadı tarafından kalesi elinden alınmış olan Tokat hâkimi Şeyh Necib araya girdi. Kadı'ya karşı derin bir kin besleyen Şeyh Necib'in teşvik ve tahrikleri ile Kadı katledildi"⁷⁷.

Bu olaydan bir süre sonra 40 bin haneye sahip olan Kara Tatarlar büyük bir ordu ile Osman Bey'in üzerine hareket ettiler.

⁷⁵ Sivas ile Divriği arasında bir yer olan Karavel, Zara'nın batısında Yılanlı dağının ucunda bulunmaktadır. Bkz. Yücel, Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II, s. 199; Enver Konukçu, Otlukbeli Meydan Savaşı (11 Ağustos 1473), Ankara 1998, s. 38; Karabel/Karabeli şeklinde söylenen Azerbaycan'da Dinever ile Merağa arasında bulunmaktadır. Bkz. Faruk Sümer, "Azerbaycan'ın Türkleşmesi", Belleten, XXI/83, Ankara 1957, s. 433

⁷⁶ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 44-46; Kemal Paşazade, Tevarih-i Al-i Osman, **Bakılacak**; Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 79-80; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Sivas ve Kayseri Hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed", Belleten, XXXII/125-128, Ankara 1968, s. 219-220; Sümer, "Azerbaycan'ın Türkleşmesi", s. 433; Salim Cöhçe, "Otlukbeli Savaşına Kadar Akkoyunlular", Anadolu Birliğinin Sağlanmasında Otlukbeli Savaşının Yeri ve Önemi, Hzl. Enver Konukçu, Ankara 1997, s. 125

⁷⁷ Yücel, Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II, s. 200

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Akkoyunlular ile Kara Tatarlar Karabel-Sivas arasında bulunan Siverek’de karşı karşıya geldiler. Yapılan savaşta Kara Yülük Osman Bey, Kara Tatarları mağlup etti. Bu galibiyetin hemen ardından Osman Bey, Sivas’ı kuşattıysa da Yıldırım Bayezid’in oğlu Süleyman kumandasında Osman ordusunun Sivas’ta Kara Yülük’ü kuşatması üzerine Osman Bey, buradan ayrılarak Erzincan’a geldi⁷⁸. Ancak bir yıl sonra Memluk sultanı Berkuk’un da ölümü üzerine bölge, batıdan Yıldırım Bayezid’in, doğudan da Timur’un tehditlerine açık hale geldi⁷⁹.

3- Kara Yülük Osman Bey ve Timurlular:

Osman Bey, bu tehditler üzerine Erzincan Emiri Mutahharten ile uzlaşırken öte yandan da Memluklar nezdinde harekete geçti. Ancak Berkuk’un ölümüyle baş gösteren kargaşa onun beklentilerini boşa çıkarmıştır. Osman Bey, Mutahharten’in teşvikiyle 1399’da Karabağ’da kışlamakta olan Timur’un yanına gitmek zorunda kaldı⁸⁰. Bir yıl sonra Erzincan’da bulunduğu sıralarda Timur’un Anadolu kapılarından içeri girmesi üzerine Kara Yülük, onun huzuruna gitmek istedi ve bu düşüncesini Erzincan emiri Mutahharten’e açtı. Nihayet iki emir 1400 yılında Avnik’te bulunan Emir Timur’un huzuruna vararak itaatlerini bildirdiler. Ardından da Sivas’a gitmesi için ona rehberlik yaptılar⁸¹.

Emir Timur, Sivas’ı ele geçirdikten sonra buradan Malatya tarafına yönelerek şehri ele geçirdi. Malatya’nın ele geçirilmesinden sonra Behisni ve Antep ele geçirdikten sonra Halep bölgesine yöneldi. Halep ve Şam emirlerinin itaat etmemesi üzerine büyük bir savaş vuku buldu⁸². Burada yapılan savaşa Akkoyunlular, Kara Yülük Osman Bey’in oğlu İbrahim Bey vasıtasıyla temsil edildiler. İbrahim Bey, savaşta büyük yararlılıklar gösterdiğinden dolayı Emir Timur tarafından ödüllendirilmiştir. Bunun yanında Emir Timur, Artukoğlu İsa’dan aldığı Diyarbakır’ı Akkoyunlular’a verdi⁸³.

Hama ve Humus ve Şam’ın hâkimiyet altına alınmasında Osman Bey büyük gayret gösterdi. Zira savaşlarda gösterdiği yiğitlik, cesaret ve mertlik Emir Timur’un gözünden kaçmamış olacak ki,

⁷⁸ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 46

⁷⁹ Cöhçe, “Otlukbeli Savaşına Kadar Akkoyunlular”, s. 125

⁸⁰ Cöhçe, “Otlukbeli Savaşına Kadar Akkoyunlular”, s. 125

⁸¹ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 47–48; Nizamüddin Şamî, Zafername, s. 260; Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 81

⁸² Nizamüddin Şamî, Zafername, s. 263–274; Andreasyan, “XIV ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar”, s. 87

⁸³ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 48; Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 81

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

çeşitli hediyelerle ödüllendirdi. Kendisi Bağdat üzerine yürürken Osman Bey'i de Diyarbakır'a gönderdi⁸⁴. Osman Bey, Diyarbakır'dan Mardin üzerine hareket ederek burayı kuşatmaya başladı. Mardin emiri hisardan inerek Akkoyunlulara hücum etti ise de yenilerek tekrar kaleye kapandı. Emir, kuşatmanın şiddetlenmesi üzerine barış istemek için bir heyet oluşturarak Osman Bey'e gönderdi. Yapılan barış üzerine Mardin'in çevresi Akkoyunluların eline geçti⁸⁵. Bundan sonra kendisi yaylağa giderken oğlu İbrahim Bey'e Hısn-ı Keyfa ve bağlı yerlerin ele geçirilmesi görevini verdi. İbrahim Bey, Hısn-ı Keyfa üzerine hareket ederek bölgeyi yağmaladı. Bunun üzerine Hısn-ı Keyfa emiri Osman Bey'e duyduğu samimi düşüncesinden dolayı itaat etini arz etti. Bundan sonra her yıl belirli miktarda vergi ve asker verilmesi uygun görülerek emir yerinde bırakıldı⁸⁶. Bu olaylar vuku bulurken Emir Timur, Bağdat bölgesini ele geçirdikten sonra Kışlamak üzere Karabağ'a gitti. Kışı burada geçirdikten sonra Anadolu üzerine hareket etti. Osman Bey, ağabeyleri Ahmed Bey ve Pir Ali Bey ile onun huzuruna hareket ettiler⁸⁷.

Ankara savaşından sonra Emir Timur, Anadolu'da kışladığından görülmemiş ganimet yığını Semerkand'a gönderdi. Ancak bu mallar, Akkoyunlu Ahmed Bey'in oğlu Muhammed Bey ve Pir Ali Bey'in oğlu Pilten Bey tarafından ele geçirildi. Bu olay üzerine Ahmed Bey ile Pir Ali Bey Timur tarafından hapse adıldılar. Osman Bey, suçu olmadığı için affedildi⁸⁸. Bu olay Akkoyunlular üzerinde etki bırakmış olacak ki, aile arasında bir tartışma yaşanmasına sebep olmuştur. Osman Bey kurtulduktan sonra elde edip evine gönderdiği çok miktarda mal, yolda Muhammed Bey'in saldırısına uğradı. Osman Bey'in oğlu İbrahim Bey, amcasının oğlunun yaptığı bu işe karşı koymak istemiş ve aralarında kavga çıktı. Kavga uzaması üzerine Osman Bey yetişerek Muhammed Bey'e yaptığı hareketin sebebini sorduğunda Muhammed Bey, "babalarımız senin tahrikin ve kışkırtmaların sonucunda bağlanıp hapse atıldı" cevabını verdi. Bunun üzerine Osman Bey, "Benim bu konuda hiçbir payım yok ve olmadı da. Aksine sizin ileriye görememeniz ve zorbalığınız yüzünden babalarınız cezaya çarptırıldı" diyerek hatalarını ifade etti. Bu tartışma arabulucular tarafından tatlıya bağlandı ve herkes kendi

⁸⁴ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 48

⁸⁵ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 12; Ebu Bekr Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 49; Faruk Sümer'e göre kale ele geçirilememiştir. Çünkü daha sonra tekrar Mardin kuşatma altına alınacaktır.

⁸⁶ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 49

⁸⁷ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 50

⁸⁸ Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 81

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

yurduna döndü⁸⁹. Ahmed ve Pir Ali Bey'in hapse atılmasından sonra Kara Yülük Osman Bey, Akkoyunluların lideri durumuna yükseldi. Zira bundan sonra Ahmed Bey'in başına neler geldi belli değildir. Kaynaklarda bir daha adı geçmemektedir. Yalnız onun torunları Ahmediler olarak anılacaklardır⁹⁰.

Osman Bey, Timurlular ile ittifakını akrabalık ilişkileri ile kuvvetlendirdi. Bu nedenle kızını Emir Timur'un torunu Ahmed b. Miranşah ile evlendirerek aradaki ilişkileri kuvvetlendirdi. Hatta Diyarbakır taraflarında bulunan Akkoyunlu topraklarının Kara Koyunluların eline geçmesi üzerine Timurlu hükümdarı Şahruh'a mektup göndererek, onu batıda bulunan Timurlu hâkimiyetinde bulunan topraklarını denetim altına almaya çağırıldı. Bu nedenle mektup gönderdi ise de bu mektubun Kara Koyunluların eline geçmesi üzerine ikinci mektubunu gönderdi⁹¹.

4- Kara Yülük Osman Bey'in Diğer Faaliyetleri:

Osman Bey'in Akkoyunluların lideri konumuna yükselmesi üzerine Muhammed Bey ile Mihmad/Mehmed Bey, kendilerine bağlı olan dört bin hane ile birlikte Fırat Nehri sahilini kendilerine kışlak tuttular. Oğuzların Döğer boyunun büyüklerinden Bahadır Bey ile oğlu Yağmur Bey kendilerine bağlı olan bin hane ve başka üç bin hane ile Osman Bey'e bağlandılar. Bundan sonra Osman Bey, İbrahim Bey'i Diyarbakır ve Beşiri'de bırakarak diğer oğlu Halil Bey ile birlikte Habur ve Rasulayn'da kışladığı sıralarda, Döğer ve bazı Arap toplulukları Mihmad Bey'i yağmaladılar. Muhammed Bey kendisine bağlı adamlarıyla Palu'ya geldi. Yağmadan kurutulmuş Bayındırlılar ise çoluk çocuklarla birlikte Osman Bey'e katıldı⁹².

Esasen Ahmed Bey'in oğlu Muhammed Bey, kardeşiyle birlikte amcası Osman Bey'e karşı Döğerlerin lideri Dımaşk Hoca'dan destek sağlamayı çalıştılar. Osman Bey ise buna karşı Döğerlerden Yağmur Bey ile ilişki kurarak bu tehlikeyi bertaraf etti. Böylece Ahmed Bey'in oğulları ezilerek Akkoyunlu tarihinde fazla bir rol oynamadılar. Buna karşılık Osman Bey, diğer kardeşi Pir Ali Bey ve oğullarına karşı daha uzlaşmacı ve görelî dayanışma gösterdi. Zira Pir Ali Bey, Timur tarafından hapisten serbest bırakıldıktan sonra Kiği'ya dönerek burada öldü (1413/15). Yerini oğlu Pilten Bey, Kiği'da babasının yerine geçti. Osman Bey, Pilten Bey'in yetkisini tanıdığı

⁸⁹ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 52

⁹⁰ Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 81

⁹¹ Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 87-88

⁹² Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 54

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

gibi Pir Ali Bey'in kızı Saray Hatun ile evlendi. Bu evlilikten Cihangir ve Uzun Hasan dünyaya gelmiştir⁹³.

Kara Yülük Osman Bey, kışı geçirdikten sonra ordusunu düzene sokarak Mardin kalesini ikinci defa kuşattı. Fakat burayı ele geçiremeyince Savur kalesine yönelerek ele geçirdi⁹⁴. Bundan sonra Osman Bey üçüncü defa Mardin'i kuşatmak için hareket etti. Mardin meliki, Mardin Meliki gönderdiği elçisiyle, Akkoyunlu beyine karşı Suriye, Halep, Şam, Hama, Humus ve Trablus gibi yerlerden Divriği ve Malatya civarına kadar bölgeleri elinde bulunduran Sultan Çekim'den yardım istedi⁹⁵. Bu haber üzerine Sultan Çekim, Mardin melikine yardıma karar vererek ordusunu gönderdi⁹⁶. Tihrani, Sultan Çekim'in Osman Bey'e karşı ordu çıkarmasının başka bir sebebinden de bahsetmektedir. Buda İnallu ve Bayat boylarından bir topluluk kendinden kaçarak Akkoyunlu beyine katılmış olmalarıdır. Zira sultan onları Osman Bey'den istedi ise de bu isteği kabul edilmemesidir⁹⁷. Nihayet sultan Çekim ordusu ile Mardin melikinın yardımına gelerek Mardin yakınlarında bulunan ve Cusek⁹⁸ olarak anılan Harezme geldi. Buradan da Karacadağ eteklerine geldi ise de yakın adamlarının isteği üzerine Diyarbakır'ın güneyinde Rum kapısı ile Mardin kapı arasında bulunan ve şehrin yazlığı sayılan Ali Pınarı tarafına geldi⁹⁹.

Müttefik ordunun gücü ile kıyaslandığı zaman Akkoyunlu ordusu daha zayıf bir durumda idi. İki birbirinin karşısında saflarını tutunca Osman Bey, sol cemahta görevlendirdiği oğlu İbrahim Bey'i yanına çağırdı. İbrahim Bey, babasının yanına gittiği bir sırda Sultan Çekim tarafından yolu kesilerek öldürüldü. Bu durumu öğrenen Osman Bey atını sultanın üzerine sürerek attığı oku ile Sultan Çekim'i öldürdü. Mardin sultan ve diğer askerler sultanın öldüğünü görünce savaşmadan kaçmaya başladılar. Akkoyunlu beyi, kaçanların arkasından giderek onları bozguna uğratarak Mardin meliki ile birlikte adamlarından birkaçını öldürdü. Ardından da Mardin'i kuşatmaya başladı. Fakat Mardin halkı Melik İsa'nın damadını kendilerine emir

⁹³ Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 83-84

⁹⁴ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 55; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 12

⁹⁵ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 27

⁹⁶ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 59-60

⁹⁷ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 60

⁹⁸ *Mardin'e bağlı Kızıltepe'nin 8 km. kuzeydoğusunda, Mardin'in güney batısında, Zerkan suyu kıyısında bulunmaktadır. Şimdi bir köydür. Artuklu hükümdarları Harezme'de eskiden beri köşkler ve hayır müesseseleri yaptırmışlardır.*

Bkz. Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 61, n. 1

⁹⁹ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 63

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/3 Spring 2009

seçerek direnmeye başladıklarından dolayı kaleyi ele geçiremedi¹⁰⁰. Buradan Diyarbakır'a dönen Osman Bey, burayı İbrahim Bey'in yedi yaşındaki oğlu İskender Bey'e bağışladı¹⁰¹.

Osman Bey, yanına aldığı -Döğer boyunun beylerinden birisi olan- Yağmur Bey ile birlikte Urfa üzerine hareket etti. Kısa bir kuşatmadan sonra burayı ele geçirerek Yağmur Bey'e bağışladı¹⁰². Kaynaklarda, Osman Bey, sultan Çekim'in kesik başını Kahire sultanı Farac'a gönderdi. Bundan çok memnun olan Kahire sultanı, Osman Bey'e "Suriye ve Anadolu'nun göçer nüfusunun en gözü kara unsuru" unvanı ile Urfa'yı verdi¹⁰³.

Kara Koyunluların Eleşkirt muharebesinde mağlup olmaları üzerine, Osman Bey fırsatı kaçırmayarak ordusuyla daha önce birkaç kez kuşatıp da alamadığı Mardin üzerine hareket etti. Mardin ve çevresini yağmalayarak Erzincan taraflarına yönelerek burada da yağmada bulundu. Akkoyunlu hükümdarı Erzincan havalisinde bulunduğu sırada Trabzon hükümdarı, Osman Bey'in kuşatmasına yardım etti. Osman Bey'in diğer oğlu Yakup Bey'de Kemah'tan gelerek babasının hizmetine girdi. Akkoyunlu hükümdarı kaleyi ele geçiremedi ise de Erzincan'ın havalisini hâkimiyet altına alarak yakınlarına verdi. Yakup Bey'e bu hizmetinden dolayı Şark-i Karahisar verildi. Tercanat'ı¹⁰⁴ yeğeni Musa Bey'e, Akşehir'i İnak Hasan'a, Bayburt, kardeşinin oğlu Kutlu Bey'e verdi¹⁰⁵. Woods, Tercan ve Bayburt'un Ahmed Bey ve Pir Ali Bey'in oğullarına verilmesini aşiret dayanışması olarak değerlendirmektedir¹⁰⁶.

Osman Bey, Erzincan'ı kuşattığı sıralarda daha önce Urfa'yı elinden aldığı Döğer boyundan Yağmur Bey, Musul'a giderek Kara Koyunlulardan yardım istedi. Nihayet topladığı askerlerle Urfa üzerine hareket ederek burayı yağmaladı. Bu haberi alan Osman Bey, Ergani taraflarına giderek ordusunu topladı. Ardından da Urfa'da

¹⁰⁰ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 63–65; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 28–31; Müneccimbaşı, Sahayifu'l-Ahbar, III, s. 156

¹⁰¹ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 66

¹⁰² Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 31

¹⁰³ Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 86

¹⁰⁴ *Kaynaklarda Aşağı ve Yukarı Tercan şeklinde isimlendirmelere rastlanmaktadır. Tercan-ı Ulyâ ve Tercan-ı Süflâ diğer karşılıklardır. Bu isimler Karasu –Tuzla Çayı'na göre ele alınmalıdır. Saltuklular ve Mengücekliler zamanında şimdi kullanılan Tercan adı ortaya çıkmıştır. Diyarbekriyye'de kullanılan "Tercanat" kelimesi kullanıldığı gibi bazen de Tercaneyn kelimesi iki Tercan'a karşılık olarak kullanılmıştır. Bkz. Enver Konukçu, "Tercan Tarihi", Cumhuriyetin 75. Yılında Tercan, Ankara 1998, s. 30*

¹⁰⁵ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 90; Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 134–135

¹⁰⁶ Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 91

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

bulunan Pir Ali Bey'in oğlu Nur Ali Bey'i Resulayn'a çağırarak için elçi gönderdi. Akkoyunlu hükümdarı burada konakladığı zaman Nur Ali Bey de huzura çıktı. Daha sonra da birlikte Yağmur Bey'e saldırarak bozguna uğrattılar. Bu zaferin ardından Osman Bey, Mardin üzerine hareket ederek burayı yeniden yağmaladıktan sonra önce yaylağa gitti. Arkasından da Erzincan üzerine hareket etti¹⁰⁷.

Erzincan valisi olan Yar Ali Bey (Emir Mutahharten'in torunu), Kara Koyunlu İsfahan Bey'e başvurarak şehri teslim edeceği vaadiyle yardıma çağırdı. İsfahan Bey, ordusunu alarak Erzincan'a hareket etti. Bu arada Osman Bey de Kemah Boğazı ile Erzincan önlerine indi. İsfahan Bey Erzincan önlerine gelince Yar Ali Bey sözünü tutmayarak şehri teslim etmedi. Bunun üzerine Kara Koyunlu beyi geri döndü. Erzincan'ı kuşatma altına alan Osman Bey burayı ele geçirdi. Bu arada oğlu Ali Bey'e Urfa'yı vererek vali olarak atadı (1421)¹⁰⁸.

Güneydoğu Anadolu'da fetihlerini devam ettiren Osman Bey, Çemişkezek üzerine hareket ederek burayı ele geçirdi. Bu bölgeyi de 1415'den beri Urfa'da valilik yapan yeğeni Nur Ali Bey'e verdi. Böylece Suriye üzerine uzanan yolar üzerindeki denetimini yoğunlaştırdı¹⁰⁹. Diyarbakır bölgesindeki birkaç kaleyi de ele geçiren Osman Bey, Erzincan yakınlarında bulunan Urumsaray yaylağına çıktı¹¹⁰.

Osman Bey'in oğulları Habil Bey, Muhammed Bey, Murad Bey ve Mahmud Bey Fırat'ı geçerek Şam vilayetine girdiler. Behinsi, Göksu ve Hisn-ı Mansur'u yağmaladılar. Ali Bey, onların üzerine gitti. Yağmalanmış malları onlardan alarak sahiplerine verdi. Bunun üzerine kardeşleri, onu ulu babalarına şikâyet ettiler. Osman Bey, bu hadise üzerine oğlu Ali Bey'e sert bir mesaj yolladı. Ali Bey, verdiği cevabında; "Urfa, Şam vilayetine bağlı olduğu için oranın yönetimini bana bıraktınız. Eğer Şam ve Mısır ordusu saldırır da ben savaşa ve vuruşmaya kalkarsam, başım yok olmakla karşı karşıya kalır. Eğer kaçarsam, haysiyetim kırılır. Çaresiz oraların halkıyla iyi geçinmek gerekir" dedi. Osman Bey, ona tekrar, "senin kalbine Şamlıların korkusu ve dehşeti düşmüş. Eğer sen Urfa'yı bırakırsan, ben orayı

¹⁰⁷ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 91

¹⁰⁸ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 92; Andreasyan, "XIV ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar", s. 104-105

¹⁰⁹ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 93; Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 91

¹¹⁰ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 94

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

koruyabilirim” haberini gönderdi. Böylece Ali Bey, Urfa’yı bırakıp oradan ayrıldı. Osman Bey, oranın yönetimini Habil Bey’e bıraktı¹¹¹.

Urfa’dan babasının huzuruna gelen Ali Bey, Diyarbakır’ı kendisine verilmesi yolunda girişimlerde bulundu. Bilindiği üzere şehir, İbrahim bey’in oğlu İskender Bey’e tahsis edilmişti. Nihayet Ali Bey, kardeşi Yakup Bey’inde desteği ile buranın yönetimini babasından istedi. Bu istek Osman Bey’e iletildiği zaman Osman Bey, hiddetlenerek sert bir şekilde, “Diyarbakır bana ait değildir. Emir Timur, hizmetinin karşılığı olarak kardeşinize ıktâ olarak verdi. Şimdi orası, onun oğlu İskender’e aittir” diye cevap verdi.

Yakup Bey ile Ali Bey’in babaları ile aralarının açılması üzerine Yakup Bey saklanırken, Ali Bey, emirleri ve nökerleri ile birlikte Rum’a gitmek için hareket etti. Harput havalisine varınca etrafındaki adamları nasihat ve uyarılarla onu Rum’a gitmekten alı koymaya çalıştıktan başka Harput’un ele geçirilmesi hususunda teşvik ettiler. Ali Bey, emirlerin ve nökerlerin ricasını kabul edip Harput’u kuşattı. Bu durumu babasına arz edince Osman Bey, bu duruma sevinerek, yeğenleri Nur Ali Bey, Yar Ali Bey ve Kılıç Aslan Bey’i, Gölcük¹¹² emiri Şeyh Muhammed oğlu Devletşah Bey’i Ali Bey’e yardıma gönderdiler. Harput valisi Süleyman Bey, durumunun kötüye gittiğini gördüğünden dolayı Dulkadir Nasır ed-Din’e haber göndererek yardım istediye de yardım almaya muktedir olamadı. Ardından da Mısır sultanından yardım istemeye karar verdi. Bu yardım isteği üzerine Memluk Sultanı Eşref, Emir-i Buzurg Tanrı Vermiş’i ordu ile Akkoyunlular üzerine gönderdi¹¹³.

Aynı yıl Osman Bey, Tarmuh¹¹⁴ ve Huyuk¹¹⁵,ta yaylağa çıktıktan sonra Diyarbakır’da kışladı. Mısır ordusu da bu sırada Halep’e vardı. Osman Bey, bir taraftan Ali Bey’e kuşatmayı kaldırmaması için haber gönderirken diğer taraftan da yardım için Harput tarafına hareket etti. Ali Bey ise Memluk ordusunun geliş haberinin kaleye ulaşmaması için yoları kesti. Bu sırada Harput valisi, atılan bir ok ile yaralandı ve birkaç gün sonra hayatını kaybetti. Kale halkı, onun ölümünden sonra bir süre daha kuşatmaya direndilerse de sıkıntıya düştüklerinden dolayı kaleyi teslim etmeye razı oldular.

¹¹¹ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 100

¹¹² *Elazığ’a bağlı Gölcük (Hazar) Gölünün güney kıyısındaki Gölcük köyü olmalı.* Bkz. Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 102, n. 2

¹¹³ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 101–102

¹¹⁴ *Bu yaylak Murat Suyu ile Tercan Ovası arasında veya Erzincan’ın güney doğusunda olduğu anlaşılıyor.* Bkz. Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 103, n. 1

¹¹⁵ *Burası Tercan ovasında, Karasu kıyısında bir yer olabilir.* Bkz. Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 103, n. 2

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Bunun üzerine Osman Bey'in büyük hanımı Selçuk Hatun, Süleyman Bey'in nökerlerine iltifatta bulunarak onlardan kaleyi satmalarını istedi. Satış karşılığında Osman Bey onlara attan, katırdan, deveden, cübbeden, zırhtan, kumaştan, küçükbaş hayvandan ve maldan çok miktarda verdi. Ali Bey'de o mallara ilavede bulundu. Böylece kaleyi teslim aldılar. Ali Bey, Harput'un idaresine tayin edildi¹¹⁶. Bundan sonra Osman Bey yaylağa gitti. Mısır ordusu ise Harput'un ele geçirildiğini haber alınca Habil Bey'in üzerine hareket ettiler. Çünkü Habil Bey, Şam taraflarına ordu göndererek burada yağmada bulunmuştu.

Tanrı Vermiş'in komutasında Urfa'ya ilerlemeyen Birecik'e vardılar. Burada kurdukları köprü ile Fırat'ı geçerek Urfa kalesine yöneldiler. Urfa'yı elinde bulunduran Habil Bey, kaleden inerek savaşa hazırlandı. Ancak yapılan savaşta Habil Bey mağlup olduktan sonra tekrar kaleye sığındı¹¹⁷. Bu sıralarda Urum Saray¹¹⁸ yaylağında bulunan Osman Bey, bu kötü haber üzerine emirlerini ve Nur Ali Bey'de yanına alarak Noh Çimen mevkiine iki fersah uzağında bir yere vardılar. Memluk ordusu, Akkoyunlu hükümdarının geldiğini haber alınca kuşatmayı şiddetlendirdi. Halkın kötü duruma düştüğünü gören Habil Bey, Memluk emirleriyle görüşme teklifinde bulundu. Yapılan görüşmelerde barış sağlandıktan sonra kaleden dışarı çıktı¹¹⁹. Ancak Memluk emirleri Habil Bey, kaleden çıktığı zaman gizlice yakalanmasına karar verdiler. Nihayet o, kaleden çıktığı zaman yakalanarak Mısır'a götürüldü (1429)¹²⁰. Bu durumdan haberi olan Osman Bey, Nur Ali Bey'i Urfa'ya sahip çıkması için gönderdi¹²¹.

Oğlu Habil'in Mısır'da öldüğünü duyan Osman Bey, Memluklar üzerine harekâtını yoğunlaştırdı. 1430'dan 1432'ye kadar memluk sınırına sürekli Akkoyunlu akınları 1432'de Mardin'in Kara Koyunlu valisinin elinden alınışı, nihayet kararsız Memluk sultanını harekete geçirdi. 1433'de bizzat sultan Barsbay komutasında Akkoyunluların başkenti Diyarbakır'a bir sefer düzenlendi. 22 Mayıs'ta Urfa'yı ele geçiren Memluklar, bir hafta sonra da Osman

¹¹⁶ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-1 Diyarbekriyye, s. 103–104

¹¹⁷ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 137

¹¹⁸ *Bayındırluların önemli yaylak merkezlerinden birisidir ve Erzincan'ın kuzeyinde bulunmaktadır. Şimdiki adı Mecidiye'dir. Akkoyunluların büyük atası Tur Ali Bey'in mezarı buradadır.*

¹¹⁹ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 137; Ebu Bekr Tihranî, Kitab-1 Diyarbekriyye, s. 106

¹²⁰ *Memlukler, Urfa'yı korkunç bir şekilde yağmalamıştır. Habil Bey ise Mısır'da hapiste iken 1430'da vebadan ölmüştür.* Bkz. Ebu Bekr Tihranî, Kitab-1 Diyarbekriyye, s. 106, n. 4

¹²¹ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-1 Diyarbekriyye, s. 104–106

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Bey'in oğlu Murad yönetimindeki Diyarbakır'ı kuşatarak top ateşine tuttular. Memluk ilerlemesini durdurmak için başkent yakınlarındaki ovalara akın ettikten sonra, Osman Bey, Memluk bombardımanına karşı Ergani kalesine çekildi. Diyarbakır'ı savununlar yaklaşık olarak altı hafta direndikten sonra, memlukların uğradıkları ağır kayıplar, yüksek rütbeli Mısır ve Suriyeli subayların isyan edecekleri söylentileri birleşince Memluk ablukası vakitsizce sona erdi¹²².

Kara Yülük Osman Bey'in vefatından sonra Ahmed Bey'in oğlu Kılıç Arslan Bey, Kutlu Bey ve Hüseyin Bey Akkoyunlu hükümdarlığı büyük bir mücadeleye başladılar. Erzurum'dan kaçan bu şehzadelere Akkoyunlulardan hiç kimse itaat etmedi. Kutlu Bey kendi bölgesi olan Bayburt'a, Kılıç Arslan'da Palu'ya gitti. Ali Bey, Muhammed Bey ve Mahmud Bey, savaş alanından Akkoyunlu kaçınları ile birlikte ulusa¹²³ hareket ettiler. Olar ulusa varmadan önce Cihangir Mirza, Ali Bey'in askerleri ile birlikte Tercan'da Emirzade Ali Bey'e kavuştu¹²⁴.

Her şeye rağmen 1403'te Diyarbakır'a gelen Kara Yülük Osman Bey, ağabeylerine bağlı diğer Akkoyunlu cemaatlerini de idaresi altında toplayarak meydana getirdiği "Ulus" sayesinde kısa bir süre sonra Doğu Anadolu, Azerbaycan, Batı ve Orta İran ile bugünkü Irak ve Suriye'nin kuzey kesimlerini içine alan sahada "cihangirlik davasını güden büyük bir imparatorluk" haline gelecek olan devleti tesis etti. O, yalnız döneminin değil bütün tarih boyunca yetişen en şeci ve en savaşçı kişilerden birisidir¹²⁵. O, yaşadığı süre içerisinde Osmanlılara karşı daima ölçülü davrandı¹²⁶.

Ali Bey, büyük bir ihtişamla ulusa vardı. Fakat o, babasının başına gelenlerden habersizdi. Ulusa vardığı zaman babasının ölüm haberi yayıldı. Sonra bütün ulus toplanarak ona itaat ettiler. Onun emirliği konusunda birbirleriyle anlaşmaya ve ittifaka vardılar. Ali Bey, Osman Bey tarafından daha önce veliaht tayin edildiğinden dolayı ulusun yöneticileri ona itaat edip boyun eğdiler. Ali Bey, ünlü oğlu Cihangir Mirza'yı ulusta vekil bırakarak ordusu ile birlikte Muhammed Cuki'nin yanına gitti. Erzincan'da onunla görüştü. Ali Bey'in kardeşleri Muhammed Bey ile Mahmud Beylerde Ergani'ye gittiler¹²⁷.

¹²² Woods, 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, s. 94

¹²³ Ulus olarak Bayındırlılar bahsedilmektedir.

¹²⁴ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 115

¹²⁵ Cöhçe, "Otlukbeli Savaşına Kadar Akkoyunlular", s. 126

¹²⁶ Konukçu, Otlukbeli Meydan Savaşı, s. 38

¹²⁷ Ebu Bekr Tihranî, Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 115-116

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Muhammed Cuki, Erzincan'ın yönetimini Kara Yülük Osman Bey'in oğlu Yakup Bey'e bırakırken, Akkoyunlu ulusunun saltanatını da yine Osman'ın oğlu Ali Bey'e bıraktı¹²⁸. Osmanlı kaynağı Müneccimbaşı'na göre, Ali Bey, güzel hareket sahibi olup bütün Akkoyunlular kendisine tabi oldu¹²⁹.

KAYNAKÇA

- Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, Bezmu Rezm, Yay. Kilisli Rifat, İstanbul 1928.
- ANDREASYAN, Hrand, "XIV ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar", İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi, S. 3, İstanbul 1975.
- Ebu Bekr Tihranî, Kitab-1 Diyarbekriyye, Yay. Hzl. Necati Lugal, Faruk Sümer, Ankara 1993.
- Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih.
- Kemal Paşazade, Tevarih-i Al-i Osman.
- Müneccimbaşı, Sahayifu'l-Ahbar, III.
- Nizamüddin Şamî, Zafername, Çevr. Necati Lugal, Ankara 1987.
- AKA, İsmail, Timur ve Devleti, Ankara 1991.
- CÖHÇE, Salim, "Otlukbeli Savaşına Kadar Akkoyunlular", Anadolu Birliğinin Sağlanmasında Otlukbeli Savaşının Yeri ve Önemi, Hzl. Enver Konukçu, Ankara 1997.
- KONUĞÇU, Enver, "Tercan Tarihi", Cumhuriyetin 75. Yılında Tercan, Ankara 1998.
- KONUĞÇU, Enver, Selçuklulardan Cumhuriyete Erzurum, Ankara 1993.
- KONUĞÇU, Enver, Otlukbeli Meydan Savaşı (11 Ağustos 1473), Ankara 1998.
- KONUĞÇU, Enver, Kara ve Akkoyunlular Yurdunda, İstanbul 1993.
- SÜMER, Faruk, "Azerbaycan'ın Türkleşmesi", Belleten, XXI/83, Ankara 1957.

---

¹²⁸ Hasan Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, s. 217

¹²⁹ Müneccimbaşı, Sahayifu'l-Ahbar, III, s. 156

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

-
- SÜMER, Faruk, Kara Koyunlular, Ankara 1984.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri, Ankara 1988.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Sivas ve Kayseri Hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed”, Belleten, XXXII/125–128, Ankara 1968.
- WOODS, John E., 300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular, Çvr. Sibel Özbudun, İstanbul 1993.
- YÜCEL, Yaşar, Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II, Ankara 1991.
- YİNANÇ, M. Halil, “Erzurum”, İslam Ansiklopedisi, IV, İstanbul 1956.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*